HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

[א]חדא מינייהו רב פפא אמרה: ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא: ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה [א]שאין בהן הרעה והטבה מנין תלמוד לומר [א] [1]או נפש כי תשבע לבטא בשפתים אין לי אלא להבא לשעבר מנין תלמוד לומר [1]לכל אשר יבטא האדם בשבועה דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר להרע או להיטיב להבא אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הטבה והרעה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מרבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך שפיר קא"ל רבי עקיבא לר' ישמעאל א"ר יוחנן ר' ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה [ב]דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט איהו נמי דורש בכלל ופרט רבי עקיבא [ג]ששימש את נחום איש גם זו שהיה [ד]דורש את כל התורה כולה בריבה ומיעט איהו נמי דורש ריבה ומיעט מאי [ה]ר' עקיבא דדריש ריבויי ומיעוטי דתניא או נפש כי תשבע ריבה להרע או להיטיב מיעט לכל אשר יבטא האדם חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה ור' ישמעאל דריש כלל ופרט או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא האדם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא אהני כללא לאתויי אפי' דברים שאין בהן הרעה והטבה להבא אהני פרטא למעוטי אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר איפוך אנא א"ר יצחק דומיא דלהרע או להיטיב מי שאיסורו משום [2]בל יחל דברו יצאתה זו שאין איסורו משום בל יחל דברו אלא משום בל תשקרו רב יצחק בר אבין אמר קרא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מי שהשבועה קודמת לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יצא זה אכלתי ולא אכלתי שהמעשה קודם לשבועה ת"ר [3]האדם בשבועה [ב]פרט לאנוס ונעלם פרט [ג]למזיד ממנו שנתעלמה ממנו שבועה יכול שנתעלמה ממנו חפץ ת"ל בשבועה ונעלם [ד]על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: אמר מר האדם בשבועה פרט לאנוס היכי דמי [ו]כדרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמי דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו אמר ליה אידך ואנא בשיקרא אישתבעי אמר ליה לבך אנסך ונעלם ממנו שנתעלם ממנו שבועה יכול שנתעלם ממנו חפץ תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: [ז]מחכו עלי' במערבא בשלמא שבועה משכחת לה בלא חפץ כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור שאוכל קאמר דשבועתיה אינשי חפצא דכיר אלא חפץ בלא שבועה ה"ד כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור של שעורים קאמר דשבועתיה דכיר ליה חפצא אינשי כיון דחפצא אינשי [ח]להו היינו העלם שבועה אלא אמר רבי אלעזר דא ודא אחת היא מתקיף לה רב יוסף אלמא חפץ בלא שבועה לא משכחת לה והא משכחת לה [ה]כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין ועלתה בידו של חטין וכסבור שעורים היא ואכלה דשבועתיה דכיר ליה חפצא הוא דלא ידע ליה אמר ליה אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא אמאי דתפיס בידיה העלם שבועה הוא לישנא אחרינא אמר ליה אביי לרב יוסף סוף סוף קרבן דקא מייתי עלה דהאי פת מיהת העלם שבועה הוא ורב יוסף אמר לך כיון דכי ידע ליה דחטין הוא פריש מיניה העלם חפץ הוא [ט]בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי העלם שבועה בידו וחייב אדרבה הרי העלם חפץ בידו [ו]ופטור אמר רב אשי חזינן אי מחמת שבועה קא פריש הרי העלם שבועה בידו וחייב אי מחמת חפץ קא פריש הרי העלם חפץ בידו ופטור א"ל רבינא לרב אשי כלום פריש משבועה אלא משום חפץ כלום פריש מחפץ אלא משום שבועה אלא לא שנא בעא מיניה רבא מרב נחמן

איזו

שאין בהן הרעה והטבה. שאזרוק צרור לים: **ת"ל כי תשבע לבטא.** מכל מקום: **ר' ישמעאל ששימש כו'.** הכי שמיע ליה לרבי יוחנן שר' ישמעאל שימש את רבי נחוניא: **מאי מיעט מצוה.** דדבר שאי אפשר הוא וה"ה למשנה את הידוע לאדם: **לא יחל דברו.** לא משמע אלא בדבר שאפשר לו לקיים שבועתו והיינו להבא: **לא תשקרו.** בשעה שתשבעו לא תלא לשקר: **האדם בשבועה.** שיהא אדם בשעת שבועה שיהא לבו עליו: **פרט לאנוס.** כדמפרש לקמיה כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע באמת. ולקמיה [ע"ב] בעי אם כן שגגת שבועה לשעבר היכי משכחת לה: **בשבועה ונעלם.** שנתעלמה ממנו שבועה: **העלם חפץ.** בלא שבועה. לקמן מפרש לה: **לבך אנסך.** כסבור היית לישבע באמת: **אינשי.** שכח: **אחת היא.** אי אתה מוצא העלם חפץ בלא העלם שבועה וזו היא אינה משנה: **אלמא לא.** אין אתה מוצא זו בלא זו בתמיה והא משכחת לה כו': **עלה דהאי פת.** שאכל וגבי דהאי פת העלם שבועה היא כסבור שלא נשבע עליה שהרי סבור שהיא של שעורים: **חזינן כו'.** כבר פירשתיו אצל העלם טומאה ומקדש בשילהי ידיעות הטומאה [י]: **לא שנא.** ופטור:

איזו

חדא מינייהו רב פפא אמרה. דמלך בתר אביי ורבא כדמוכח בפרק [י](בתרא דמסכת מועד קטן (דף כו)) ולא היו יודעים התלמידים אם מדעתו אמרה או משום רבו:

מיעט דבר מצוה. המ"ל מיעט דבר דליתיה בלאו והן ולשמואל מילתא דליתיה בלהבא וצ"ל דשקולים הן דלמאן דדריש ריבה ומיעט וריבה לית לן למעוטי אלא חדא מילתא:

ולא שקדמה ביטוי לשבועה. ואתא האי קרא לגלויי על להרע או להיטיב דממעט לשעבר אבל בהאי לחודיה לא סגי:

את לבך אנסך. נראה דלאו למפטריה מקרבן גרידא קאמר שלא יצטרך לכתוב על פנקסו שיביא חטאת שמינה לכשיבנה בית המקדש אלא אפילו עונש נמי ליכא כדמוכח בפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כה:) דאמר התם כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות ומפרש היכי דמי שבועות שגגות כדרב כהנא ורב אסי דכל חד וחד אדעתיה שפיר משתבע ולא דמי להאיך דהשולח (גיטין דף לה.) (ושם) שאמרה יהנה שם המות באחד מבניה שנענשה דגבי ממון שאני דמעיקרא הוה לה למידק שסופה לבא לידי שבועה אם תאבדנו ומיהו תימה אמאי לא מיבעיא תרי קראי חד לפטור מקרבן וחד לפטור מעונש כדאשכחן בפ"ב דנדרים (דף יז.) גבי נשבע לבטל את המצוה דמיבעי לן תרי קראי חד לפטור מקרבן וחד לפטור ממלקות ויש לומר דלא דמי כלל דהתם שפיר מיבעי לן תרי קראי חד למיפטר שוגג מקרבן וחד למיפטר מזיד ממלקות אבל הכא כשפטר שוגג פטרו לגמרי מקרבן ומעונש והיא דס"פ ד' אחין (יבמות דף לג. ע"ש) דקאמר לרבי חייא בר קפרא שקורי משקר ולבר קפרא רבי חייא שקורי משקר לא לענין עונש שבועה קמיבעיא ליה היאך אירע תקלה על ידם אלא במה היה טועה לומר שמע מרבי כדבריו:

ואי

מסורת הש"ס

א) [שבת כז. ב"ק סז: בכורו' נד:], ב) [סוטה טז.], ג) [תוספת' פ"א], ד) [סוטה טז:], ה) [לקמן כז:], ו) יבמות לג: נדרים כה: [לקמן לא:], ז) [סנהדרין יז: וש"נ], ח) ליה. יעב"ץ, ט) שבת ע: לעיל יט. [סנהדרין סב.], י) [לעיל יט.], כ) [נ"ל קמא דתענית ד' ט.],

תורה אור השלם

1. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב לְכֹל אֲשֶׁר יְבַטֵּא הָאָדָם בִּשְׁבֻעָה וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה: ויקרא ה ד

2. אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַייָ אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה: במדבר ל ג

3. לֹא תִּגְנֹבוּ וְלֹא תְכַחֲשׁוּ וְלֹא תְשַׁקְּרוּ אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ: ויקרא יט יא

הגהות הגר"א

[א] גמ' או נפש כי תשבע לבטא בשפתים. נמחק וצ"ב אשר יבטא:

מוסף רש"י

שהיה דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט. יש שדורשין את התורה בכלל ופרט ויש שדורשים אותה במדת רבוי ומיעוט, הדורשה בכלל ופרט משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל, הלכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו דברים הדומין לפרט אין נדונין עמו לפי שהוא פירושו מהו כלל הכלול למעלה זה שאני אומר לך עכשיו ולא יותר, וכי אתי כלל שני אחר הפרט בא להוסיף עליו ודייך אם תוסיף עליו את הדומים לו, הלכך אי אתה דן ע"י כלל האחרון אלא דברים הדומין לפרט שלא נתרבו מתחילה, והדורשה בריבוי ומיעוט לא משמע ליה פרט הבא אחר כלל פירושו של כלל דנימא אין בכלל אלא מה שבפרט, אלא משום דבכלל קמא נתרבה הכל במשמע, אתי פרטא בתראה למעוטי ממשמעותיה וכי הדר אתי ריבוי אחריני בהדיה אהני לרבוי כל מילי, דאילו דברים שהן כעין הפרט לא איצטריך דלא אימעיטו להו ממיעוטא, והכי אמר בהדיא בפרק נגמר הדין (סנהדרין מה:) גבי כל הנסקלין נתלין, דמאן דדריש ריבויי ומיעוטי משמע ליה בריבוי ומיעוט לחודיה בלא ריבוי אחרון כל הדומין לפרט (סוכה נ:).

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף א:

סג ב מיי' שם פ"ג הל' א ג סמג שם טוש"ע י"ד סימן רלב סעיף יב וסי' רלט ס"א:

סד ג מיי' שם פ"א הל' יב סמג שם:

סה ד ה מיי' שם פ"ג הל' א ט:

סו ו מיי' שם הלכה י:

רבינו חננאל

מתני' ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד שנאמ' להרע או להיטיב. אמר לו ר' עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין א"ל מרבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב לכך. פירוש אם ריבה הכתוב הזה דכתב לכל אשר יבטא האדם אפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה נמי אפי' דברים שאינן להבא: ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה כו'. ואסיקנא ר' עקיבא דריש התורה ברבויי ומיעוטי כנחום איש גם זו. או נפש כי תשבע לבטא. ריבה כל מה שיבטא. להרע או להיטיב מיעט כל דבר שאין בו הרעה והטבה. לכל אשר יבטא האדם בשבועה חזר וריבה כל מה שיבטא האדם בשבועה חייב משום שבועת ביטוי. מאי רבי רבי כל מילי. בין להבא בין לשעבר. ואפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. אי הכי המיעוט למה בא. ואמרינן מיעט דבר מצוה. כלומר הנשבע לבטל את המצוה פטור. ר' ישמעאל דריש הכי בכלל ופרט כנחוניא בן הקנה רבו וריבה אפי' דברים שאין בהם הרעה והטבה. ומיעט אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר ואינן להבא פטור. ואקשינן עליה ומה ראית לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה ולמעט דברים שהן לשעבר. ופריק ר' יצחק מדוקיא דקרא דכתיב לא יחל דברו אלא קיימו. והנשבע בדבר שכבר עבר היאך יכול לקיימו. מאי דהוה הוה. אינו עובר בדבר שעבר אלא משום לא תשקרו. ועוד מדכתיב או נפש כי תשבע לבטא. מי שקדמה שבועה לביטוי ולא מי שקדם ביטוי לשבועה: ת"ר לכל אשר יבטא האדם בשבועה פרט לאנוס כגון רב כהנא ורב אסי דהוו משבעי מר אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי אמר רב ואשתכח כחד מינייהו. א"ל רב לאידך כי האי גוונא לא הוי שבועת שקר מאי טעמא לבך אנסך שעמד בדעתך כי האמת עמך: לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו. מדסמיך ליה לשבועה לונעלם ש"מ דבהעלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ ואמרינן בשלמא אי אמר שבועה שלא אוכל פת חטים ושכח היאך נשבע הוא וכסבור שאוכל נשבע דהיינו העלם שבועה בלא העלם חפץ. כי פת חטין זכור הוא אלא שכח שנשבע שלא לאכלה. אלא העלם חפץ בלא העלם שבועה היכי דמי אי נימא כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטים וכסבור פת של שעורים קאמר היינו העלם שבועה דא ודא אחת היא. כלומר לא משכחת העלם חפץ בלא העלם שבועה. ופרי' רב יוסף אי נשבע שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורים ועלתה בידו פת חטין וכסבור פת שעורים היא ואכלה פטור. היינו העלם חפץ בלא העלם שבועה. דשבועתיה דכיר ליה. חפצא הוא דאינשי ליה ואע"ג דאמר אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא ממאי דתפיס בידיה כי האי גוונא העלם שבועה היא. הא דחי לה רב יוסף הכי כיון דאילו מדכר דפת חטים היא פריש העלם חפץ הוא: בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם שבועה והעלם חפץ בידו מהו. א"ל הרי העלם שבועה בידו וחייב כו'. וקיימא לן כר' עקיבא דמחייב אפילו לשעבר: בעא מיניה רבא מרב נחמן